

rilor s-au diferențiat patru arii principale de port: portul din bazinul Crișului Negru, portul din bazinul Crișului Alb, portul de pe valea Barcăului și Crasnei și portul din bazinul Crișului Repede. Lucrarea de față este prima prezentare din seria celor patru studii asupra portului din Țara Crișurilor, care urmează să fie publicate în cursul anului viitor.

Portul femeiesc din bazinul Crișului Repede se încadrează în tipologia generală a portului bihorean. Transformarea mai timpurie în această zonă a economiei naturale în economie de schimb, datorită unor împrejurări locale, și decăderea industriei casnice textile, au avut ca efect pătrunderea unor materii fabricate în confecționarea portului, ceea ce a dus și la alte transformări în croi și sisteme de ornamentare. În general, portul din această zonă se caracterizează printr-o anumită sobrietate cromatică, culorile dominante fiind albul și negrul.

Prezentarea portului începe cu un capitol consacrat tehnicilor de cusut și brodat, varietatea acestora fiind într-o mare măsură unul din factorii de atractivitate a portului femeiesc. Autorul grupează tehnicile de cusut în 5 grupe: 1. cusături simple; 2. broderie plină; 3. cusături cu puncte înodate; 4. cusături crucești; 5. tăieturi și împunsături. Pe lângă modul de execuție a cusăturilor, autorul urmărește răspândirea și corespondențele fiecărei tehnici cu alte zone, funcția lor în complexul broderiei respective, piesele pe care se aplică, valoarea lor decorativă. O serie de desene ilustrative foarte clare dau o viziune concretă asupra varietății cusăturilor.

Cămașa femeiască, «spăcelul» este piesa cea mai caracteristică de port. Până la sfârșitul sec. XIX, s-a purtat cămașa de tradiție dacică, cu minciile și trupul cămășii încrețite în jurul gâtului. Pe la începutul secolului XX, aceasta a fost înlocuită cu o cămașă dreaptă, destul de răspândită în Transilvania de altfel, cu minciile prinse de trupul cămășii la umăr. Autoarea urmărește schimbările intervenite în distribuția cîmpilor ornamentali în funcție de schimbarea croiului, precum și evoluția broderiei. Cele mai vechi cămăși erau ornate prințiale și prin broderia «trăsuresc», pe dos, într-o cromatică sobră, după care a urmat broderia în cruce, iar mai recent broderia albă.

Foarte largi și lungi, poalele sînt croite din latul pînzei, spre deosebire de cea mai mare parte a țării, unde se croiesc din pînza pusă de-a lungul. Prin aceasta se diferențiază o variantă nord-vestică, același croi fiind întâlnit și în zona Barcăului, în Țara Oașului și în Codru. Poalele sînt în general obiectul unei atenții deosebite a purtătoarelor, pe

lîngă banda de broderie de pe poale folosindu-se o serie de alte elemente de împodobire — danțelă, colțori, pliuri etc.

Zadia, șortul, este purtată numai în față. Pînă la începutul secolului, zadia din bazinul Crișului Repede era de tipul zădiei purtată în toată Țara Crișului pînă la Arad și în nord pînă în Oaș, fiind confecționată din două foi de pînză albă cu alesături roșii și albastre pe poale. Această zădie a fost înlocuită ulterior cu un șort confecționat din diferite țesături de fabrică, de culoare neagră, decorată cu o broderie policromă, cu motive geometrice și vegetale.

Labreul, vestă de croială simplă care urmărește linia corpului, este de asemenea confecționat dintr-o țesătură neagră de fabrică. El este în întregime acoperit cu o broderie multicoloră de mătase, fiind produsul unor cusătorese specializate.

Îmbrăcămintea de iarnă, cojocul și sumanul, reprezintă în ansamblul portului din zonă o componentă specifică. Sumanul se încadrează prin croi și decorație în stilul sumanelor din Bihor. Prin culoare și dimensiunile mai mici, el aparține unei zone nordice a ținutului Crișurilor, fiind legat de portul de pe valea Barcăului. Pieptarul de blană purtat de femei este de tipul pieptarului deschis în față. El este numit și cojoc huedinesc, prin broderia lui întunecată în genul broderiei pieptarelor din Huedin.

Pieptănătura și, mai puțin, gâteala capului apar diferențiate după vîrstă și starea civilă a purtătoarelor. Autorul a stabilit trei momente semnificative în schimbarea pieptănăturii fetelor. Din copilărie pînă la măriș, nevestele se pieptănă cu conici, făcut din cele două cozi împletite, folosind un anumit suport, «haiteul» (agrafă din lemn). Atît fetele cît și nevestele poartă basmale, legate de obicei la spate.

O piesă de port străveche cu dublă utilitate — piesă de port și piesă de transport — este gluga. De o formă specială a unei traste cu o clapă mare mărginită cu ciucuri — ea se folosește pe timp de ploaie, clapa fiind ridicată și adusă peste cap.

Încălțămîntea tradițională, compusă din opinci cu gurgui pentru lucru și din cizme pentru zilele de sîrbătoare, este tot mai mult înlocuită cu încălțămîntea de oraș.

Însoțită de numeroase desene și fotografii și de un glosar de termeni locali, lucrarea despre portul femeiesc din bazinul Crișului Repede umple un gol în cunoașterea portului din vestul Transilvaniei. Publicarea portului din celelalte zone ale Țării Crișurilor va duce la cunoașterea diferențiată a unuiu din cele mai interesante ansambluri de port din Transilvania.

MARCELA FOCȘA

ADRIAN FOCHI, BIBLIOGRAFIA GENERALĂ A ETNOGRAFIEI ȘI FOLCLORULUI ROMÂNESC (E. P. L., 1969)

E remarcabilă străduința permanentă a lui Adrian Fochi de a elabora, singur sau în colaborare, lucrări monumentale de folclor și etnografie. După apariția «Mioriței» (tipologie, circulație, geneză, texte) în Editura Academiei R. P. R., 1964, A. Fochi publică în anul 1968 bogata colecție de folclor a lui Ican Urban Jarnic și Andrei Bărsanu, «Doine și strigături din Ardeal», ediție definitivă, precum și primul volum al «Bibliografiei generale a etnografiei și folclorului românesc».

«Bibliografia...» cuprinde în cele peste șapte sute de pagini, material adunat de colectivele de bibliografi din București și Cluj, în cadrul muncii de cercetare științifică a Institutului de etnografie și folclor al Academiei R. S. R.

Într-un succint dar sintetic *Cuvînt înainte*, Mihai Pop subliniază caracterul utilitar al «Bibliografiei...» ca «instrument de lucru indispensabil cercetării științifice» și prezintă istoricul preocupărilor din țara noastră în vederea elaborării unei asemenea lucrări.

În prefața lui Adrian Fochi sînt precizate criteriile care stau la baza întocmirii Bibliografiei, precum și trăsăturile definitorii ale acesteia: «ea nu este un simplu și rigid inventar de titluri, ci definește un fenomen cultural, realitatea bibliografică oglindind, în mod aproape fidel, realitatea culturală a epocii și demonstrînd, prin ceea ce s-a cules, s-a studiat și s-a valorificat, participarea specifică a etnografiei și folcloristicii noastre la crearea culturii moderne a poporului nostru».

Lucrarea este rezultatul unei activități intense, desfășurată într-o perioadă de peste zece ani și oglindește dezideratul bibliografilor de a prezenta veridic mișcarea etnografică și folclorică din România între anii 1800—1891. După cum ne mărturisește A. Fochi în prefață, Bibliografia cuprinde perioada respectivă, pentru că la noi, înainte de 1800 au apărut doar «întimplător și fragmentar» materiale de etnografie și folclor (care se vor publica într-o culegere de documente), iar anul 1891 «reprezintă o răspîntie în teoria și practica etnografiei și folcloristicii românești, în 1892 apărînd prima publicație de folclor, revista «Șezătoarea».

Lista publicațiilor periodice despuiate e o mărturie că au fost cercetate aproape 1800 de ziare și reviste

La acestea trebuie să adăugăm și numeroasele cărți — chiar și manuale școlare — din care au fost extrase date etnografice și folclorice. De mare eficiență însă ar fi și prezența unei liste a acestor cărți, pentru a avea la îndemână un tablou complet al întregului material utilizat de colecțiile de bibliografi.

Luate în totalitate lor, referințele bibliografice cuprind un număr de aproximativ 11 000 de titluri și trebuie remarcat că acest imens material e compartimentat după o clasificare judicioasă, ceea ce înlesnește posibilitatea de a fi consultate aspectele bibliografice, necesare cercetătorului. Spre a exemplifica, ne mărginim să enumerăm cele șapte capitole mari ale cărții, fără a adăuga și subîmpărțirile acestora: I. Generalități; II. Etnografie; III. Demografie și antropologie; IV. Artă plastică populară; V. Folclor; VI. Acțiuni de valorificare a etnografiei artei și folclorului; VII. Folclor străin. Pentru a facilita informarea asupra multor aspecte de etnografie și folclor sint anexați trei indici: I. Indice de nume de persoane; II. Indice de numiri geografice, istorice și etnice; III. Indice tematic.

Considerăm că era necesar ca lista publicațiilor periclitice despuate să fie completată cu cifrele titlurilor existente în fiecare publicație. În felul acesta n-ar mai fi nevoie ca pentru a cunoaște exhaustiv materialul etnografic și folcloric dintr-o anumită publicație, cercetătorul să parcurgă fiecare pagină a Bibliografiei..., ca să depisteze periodicul respectiv.

Subliniem faptul că de un real ajutor pentru cei interesați sînt și succintele comentarii care însoțesc titlurile, avînd menirea de a preciza importanța valorică, autenticitatea sau caracterul dubios al textului.

Cu mici excepții, inerente probabil unei realizări atît de complexe, lucrarea reușește să releve exhaustiv elementele etnografice și folclorice din perioada 1800–1891. Amintim una din excepții, fără a dori ca prin aceasta să infirmăm afirmația lui A. Fochi, exprimată în prefață, și anume că în carte sînt cuprinse «absolut toate lucrările (de fapt cite au fost accesibile colectivului de bibliografi)». Cu toate acestea nu au fost semnalate, bunăoară, erudițiile articole ale lui S. Manguica despre «rusalii» și «călușeri», aparținînd serialului «Studii limbice (o sută de etimologii revendicate)» apărut în «Luminătorul» din 3/15, 7/19, 10/22 sept. 1833, numere existente și în colecția Bibliotecii Academiei R. S. România.

În încheiere ne exprimăm nădejdea că nu peste multă vreme ne va bucura și apariția celorlalte volume ale Bibliografiei..., lucrare ce constituie un principal instrument de lucru în cercetarea culturii populare, fiind totodată și o dovadă concludentă a înaltului nivel de dezvoltare a etnografiei și folcloristicii noastre din ultimii ani.

AUREL TURCUȘ

PRIN MUZEEL GERMANIEI FEDERALE

Peste 50 de caste romane au constituit în secolul I e. n. granița Rinului. Romanitatea aceasta puternic împlîntată la limita vestică a Germaniei este evidentă pînă azi. Bogăția materialelor romane și calitatea lor artistică superioară față de cea a romanității dunărene se explică desigur prin vecinătatea Galiei de mult romanizată și a Italiei, de unde veneau direct meșterii.

Străbătînd muzeele istorice ale Germaniei, poți desprinde clar evoluția și influența civilizatoare a Romei de la vest la est. De-a lungul Rinului, la Köln, Bonn, Essen etc. muzeele au păstrat stele funerare, podoabe etc. de calitate artistică deosebită. Muzeul romano-germanic din Köln posedă o colecție de sticlă romană uimitoare prin finețea și frumusețea ei. La Hanovra, în Muzeul istoric, prezentarea unui număr important de obiecte de argint, ca și la Hildesheim, vestit centru medieval, tezaurul de argintărie romană, renumite în întreaga lume, dau imaginea unei arte rafinate create într-o societate care, în afară de autoritatea militară, a adus pe pămînturile împădurite ale Germaniei civilizația mediteraneană. Chiar și în Muzeul Național Germanic, din Nürnberg, desigur cea mai impunătoare și mai recentă realizare în domeniul construcțiilor muzeale din toată Germania Federală, într-o vastă sală introductivă apar piese romane alături de prețioase lucrări paleocreștine, copte și bizantine. Sînt prezentate cu înțelegere și măsu-

ră izvoarele mai îndepărtate ale culturii medievale germane, creînd un fond apercceptiv de ordin general. Apar aici principalele lumi de veche civilizație cu care Germania a avut contacte directe sau ocolite, la începutul procesului de făurire a propriei ei culturi medievale.

Lumea romană a găsit pe pămînturile dintre Rin și Elba, ca și în Europa de est, o cultură a lemnului. În largile cuprinsuri păduroase ale Germaniei descriese de Tacitus, lozînte, unelele și obiectele de uz casnic erau toate din lemn. Blănurile și țesăturile simple de lînă constituiau îmbrăcămînta acestei populații cu viață aspră, impusă de climatul nordic. Muzeul regional (Landesmuseum) din Hanovra oferă un material unic pentru cunoașterea vechii culturi germanice, anterioare pătrunderii romanilor. Obiectele de lemn ca și celea de îmbrăcămîntă, foarte bine păstrate, echivalează cu descoperirile vikingie din Țările Scandinave sau cu celea din Altai, expuse în Muzeul Ermitaj de la Leningrad.

Ca și în Europa estică, lemnul a avut un rol important pînă tîrziu, în secolele XV–XVI. Primele fortificații, bisericile și locuințele din orașe și sate, au fost de lemn. Muzeele orașelor Lübeck, Hamburg, Hanovra etc. oglindesc această evoluție a culturii materiale germane în evul mediu timpuriu (secolul IX–XI). Piatra apare în aceste zone mai tîrziu, iar în locuințele țărănești care alcătuiesc o singură clădire de mari proporții, sub același acoperiș fiind cuprinse casa și grajdul, lemnul era încă folosit în secolul trecut. Cea mai sugestivă imagine a locuințelor țărănești în vechiul sat german, azi total modernizat, îl oferă Muzeul de istorie din Hanovra,

Lübeck. Una din porțile principale ale orașului (Holsentor), în prezent muzeul de istorie locală.

